

Sygn. akt III AUa 1211/20

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 stycznia 2021 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący: Sędzia SA Anna Michalik

Sędziowie: Sędzia SA Bożena Lasota

Sędzia SA Dorota Szarek (spr.)

po rozpoznaniu w dniu 13 stycznia 2021 r. w Warszawie

na posiedzeniu niejawnym

sprawy M. S.

przeciwko Dyrektorowi Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w W.

o prawo do policyjnej renty rodzinnej i zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji M. S.

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie XIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 1 września 2020 r. sygn. akt XIII U 523/19

- 1. prostuje w komparycji zaskarżonego wyroku określenie przedmiotu sprawy w ten sposób, że po słowach „o prawo do policyjnej renty rodzinnej” wpisuje „i zwrot nienależnie pobranego świadczenia”;*
- 2. zmienia zaskarżony wyrok w pkt. 1 oraz poprzedzającą go decyzję Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w W. z dnia 30 listopada 2018 r. nr (...)LU w ten sposób, że M. S. nie ma obowiązku zapłaty odsetek za okres od 6 marca 2018 r. do 30 listopada 2018 r. w kwocie 516,24 zł (pięćset szesnaście złotych dwadzieścia cztery grosze);*
- 3. oddala apelację w pozostałej części;*
- 4. przyznaje od Skarbu Państwa Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie na rzecz radcy prawnego B. K. kwotę 120,00 (sto dwadzieścia) złotych powiększoną o należną stawkę podatku od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w instancji odwoławczej.*

Bożena Lasota Anna Michalik Dorota Szarek

Sygn. akt III AUa 1211/20

UZASADNIENIE

Decyzją z 22 listopada 2018 r. nr (...) Dyrektor Zakładu Emerytalno- Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji stwierdził, że M. S. nie ma uprawnień do policyjnej renty rodzinnej po zmarłym S. S. w okresie od 01 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. Organ wskazał, że warunkiem pobierania renty rodzinnej w przypadku dzieci, które ukończyły 16 rok życia jest pobieranie nauki w szkole, zaś M. S. 1 marca 2018 r. został skreślony z listy słuchaczy Centrum (...) w B. zarówno na kierunku opiekun medyczny jak i agent celny. Organ wskazał, że odwołujący od 10 marca 2018 r. ponownie zapisał się do wyżej wymienionej Szkoły na kierunek opiekun medyczny, z którego został ponownie skreślony 31 sierpnia 2018 r.

Decyzją z 30 listopada 2018 r. nr (...) Dyrektor ZER MSWiA stwierdził, że w okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. M. S. pobrał nienależne świadczenia w wysokości 13.947,30 zł z tytułu policyjnej renty rodzinnej i zobowiązał go do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń wraz z odsetkami za okres od 6 marca 2018 r. do 30 listopada 2018 r. w kwocie 516,24 zł. W sumie należność określono na kwotę 14.463.54 zł.

Odwołanie od powyższych decyzji złożył M. S., wnosząc o cofnięcie decyzji, ewentualnie o potrącanie nienależnie pobranych świadczeń, jak również o odstąpienie od pobierania odsetek. Odwołujący się wskazał, że przerwanie nauki było spowodowane koniecznością przygotowania się do poprawienia egzaminu maturalnego i braku możliwości pogodzenia nauki w szkole z uczęszczaniem na korepetycje. Wskazał na brak świadomości, że przerwa w kontynuacji nauki w wyżej wymienionej szkole była podstawą cofnięcia prawa do świadczeń po zmarłym ojcu.

W odpowiedzi na odwołanie organ wniósł o jego oddalenie oraz zasądzenie od odwołującego się na rzecz organu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Organ wskazał, że odwołujący się nie zakwestionował samego faktu przerwania nauki w szkole, jak również nie podniósł merytorycznych zarzutów co do wydanej decyzji.

Postanowieniem z 18 czerwca 2019 r. odwołującemu się na jego wniosek przyznano pełnomocnika z urzędu.

Podczas rozprawy 22 października 2019 r. pełnomocnik odwołującego się sprecyzował, że odwołanie dotyczy dwóch decyzji. Drugiej decyzji (z 30 listopada 2018 r.) zarzucił naruszenie art. 49 ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej z uwagi na to, że nie zawiera pouczenia co do konieczności poinformowania organu o każdej zmianie sytuacji życiowej odwołującego. Pełnomocnik wskazał również, że organ błędnie dokonał wykładni art. 68 pkt 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach poprzez błędne przyjęcie daty zakończenia nauki w szkole, oraz tego, że nie wystarcza sam fakt, że odwołujący był zapisany jako słuchacz w B.. Zarzucił również błędne naliczenie odsetek, które mogły być naliczone dopiero od daty decyzji stwierdzającej. Pełnomocnik wniósł również o zasądzenie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, które nie zostały opłacone ani w całości ani w części.

Wyrokiem z 1 września 2020 r. Sąd Okręgowy w Warszawie XIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołania M. S. od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno – Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w W. (pkt.1) i przyznał od Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Warszawie na rzecz radcy prawnego B. K. kwotę 135 zł powiększoną o podatek od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Powyższy wyrok Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych:

M. S. ur. (...) był uprawniony do policyjnej renty rodzinnej po zmarłym 24 października 2014 r. ojcu S. S. na mocy decyzji Dyrektora ZER MSW z 12 listopada 2014 r.

Zaświadczeniem nr (...) wystawionym przez Centrum (...) potwierdzono, że M. S. jest słuchaczem I semestru na kierunku Opiekun medyczny, jak również na kierunku Agent Celny. Nauka w studium trwa 1 rok / 2 semestry, zaś jako przewidywany termin jej ukończenia to czerwiec 2018 r.

Na podstawie tego zaświadczenia 27 września 2017 r. wydano decyzję o ponownym ustaleniu wysokości renty rodzinnej, na mocy której przyznano odwołującemu się rentę do 31 sierpnia 2018 r. pod warunkiem kontynuowania

nauki. Jednocześnie w pouczeniu wskazano, że osoba uprawniona do renty rodzinnej powinna powiadomić o zaprzestaniu uczęszczania do szkoły przez osobę powyżej 16 lat, a także o każdej przerwie w nauce.

Pismem z 13 marca 2018 r. organ zwrócił się do Centrum (...)

o informację czy M. S. nadal jest uczniem szkoły, w przypadku przerwania nauki o podanie dokładnej daty skreślenia z listy uczniów, czy wystąpiły przerwy w nauce oraz jaki jest programowy termin ukończenia nauki przez ww. osobę.

W odpowiedzi na powyższe Centrum (...) poinformowało, że 1 marca 2018 r. odwołujący został skreślony z listy słuchaczy na obu kierunkach, zaś od 10 marca 2018 r. jest ponownie słuchaczem I semestru na kierunku Opiekun medyczny.

W kolejnym piśmie, Szkoła wskazała, że w okresie od marca do czerwca frekwencja odwołującego na kierunku Opiekun medyczny wyniosła 0%, zaś 31 sierpnia 2018 r. został skreślony z listy słuchaczy na ww. kierunku. Poinformowano również, że od 01 września 2018 r. M. S. jest słuchaczem I semestru na kierunku technik turystyki wiejskiej. Nauka trwa 2 lata / 4 semestry, zaś przewidywany termin jej ukończenia przypada na czerwiec 2020 r.

Następnie organ wydał zaskarżone decyzje.

Odwołujący utrzymuje się sam z renty, którą otrzymuje po zmarłym ojcu. Mieszka sam w mieszkaniu komunalnym. Matka odwołującego wyjechała do Niemiec, gdzie przebywa od kilku lat. W szkole średniej odwołujący się nie został dopuszczony do matury, ponieważ musiał mieć poprawkę z biologii i języka angielskiego. Dowiedział się o tym na koniec roku szkolnego 2017/2018. Następnie zapisał się do Szkoły (...), jednak nie zdał na drugi semestr. Od 1 marca 2018 r. do końca sierpnia 2018 r. pobierał korepetycje z matematyki i języka angielskiego, które opłacał z renty.

Powyższy stan faktyczny Sąd pierwszej instancji ustalił w oparciu o dokumenty znajdujące się w aktach sprawy i w aktach rentowych odwołującego. Sąd Okręgowy wskazał, że nie znalazł podstaw do podważenia autentyczności i rzetelności sporządzenia wskazanych wyżej dokumentów.

Sąd pierwszej instancji uznał za wiarygodne zeznania odwołującego, że w okresie od 1 marca 2018 r. do końca sierpnia 2018 r. pobierał korepetycje celem przygotowania się do zdania matury. Co do pozostałej treści zeznań odwołującego Sąd wskazał, że pozostawały one bez wpływu na treść zaskarżonych decyzji.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego, Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie .

W pierwszej kolejności Sąd Okręgowy podniósł, że przedmiotem sporu w niniejszej sprawie była kwestia, czy świadczenie w postaci renty rodzinnej, pobranej przez M. S., w okresie od 01 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. było świadczeniem nienależnym i czy w związku z tym jest on obowiązany do jego zwrotu.

Zgodnie z art. 65 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń.

Do renty rodzinnej uprawnieni są m. in. dzieci własne, dzieci drugiego małżonka oraz dzieci przysposobione (art. 67 ust. 1 pkt 1). Stosownie do art. 68 ust. 1 i 2 powołanej ustawy, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej:

1) do ukończenia 16 lat; do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo

2) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.

Sąd pierwszej instancji przytoczył poglądy utrwalone w judykaturze, zgodnie z którymi istota renty rodzinnej służącej dziecku zmarłego ubezpieczonego sprowadza się do zapewnienia mu świadczenia umożliwiającego kontynuację nauki w celu uzyskania zdolności do samodzielnego utrzymania (por. Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z 3 września 2014 r., sygn. akt III AUa 1972/13, LEX nr 1506643). Przepisy o rencie rodzinnej nie uzależniają prawa do tego świadczenia od systematyczności nauki, jej pozytywnych rezultatów, ewentualnego powtarzania semestrów, gdyż jedyny warunek to kontynuowanie nauki i ograniczenie wiekowe (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 8 kwietnia 2008 r., III AUA 1524/07). Ustalenie "uczęszczania do szkoły" czy „nauki w szkole” nie wymaga również stwierdzenia systematycznej obecności w szkole. Możliwe jest spełnianie obowiązku szkolnego bez uczestnictwa w zajęciach czy w szczególnym trybie nauki dorosłych. Istota działań ucznia sprowadza się wówczas do sprawdzania w trakcie egzaminów wiedzy nabytej w domu albo na zajęciach praktycznych (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w L. z 14 czerwca 2006 r., III AUA 1467/05). Bez znaczenia pozostają również przyczyny wydłużenia czasu studiowania

Jak zauważył Sąd Okręgowy, orzecznictwo Sądu Najwyższego przyjmuje jednolicie, że **samo zapisanie się do szkoły pomaturalnej nie wystarcza do uzyskania prawa do renty rodzinnej, jeżeli uczeń w ogóle nie uczestniczy w zajęciach (lekcjach), nie pisze prac kontrolnych, nie uzyskuje zaliczeń i nie przystępuje do egzaminów, co ostatecznie powoduje skreślenie go z listy uczniów** (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 5 lipca 2012 r. I UK 65/12, z 3 sierpnia 2012 r., I UK 96/12, z 4 marca 2013 r., I UK 557/12). Sąd Najwyższy przychylił się do tej linii orzecznictwa jak też stanowiska zaprezentowanego w wyroku z 5 lipca 2012 r., I UK 65/12 w którym stwierdzono, że samo zapisanie się do szkoły pomaturalnej nie wystarcza do uzyskania prawa do renty rodzinnej, jeżeli ubezpieczony nie realizuje obowiązków ucznia. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że skoro renta rodzinna na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 2 cyt. ustawy przysługuje dziecku, które przekroczyło 16 rok życia, „do ukończenia nauki w szkole”, lecz nie dłużej niż do osiągnięcia 25 lat życia, to nie wystarcza samo formalne nabycie przez uprawnionego do renty statusu ucznia (słuchacza) szkoły (wpisanie na listę uczniów, słuchaczy lub studentów). Podstawowe znaczenie ma w tym przypadku przesłanka materialna (rzeczywiste pobieranie nauki w szkole), ponieważ funkcją renty rodzinnej jest zapewnienie dziecku ochrony ubezpieczeniowej przez wypłatę stosownego świadczenia, gdy dziecko nadal się uczy. Kontynuowanie nauki zależy przede wszystkim od woli uprawnionego do renty (ucznia). Uprawnienie do renty rodzinnej zależy od określonych starań dziecka, występującego w roli ucznia, skoro już z treści art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wynika, że celem nie jest nauka sama w sobie, ale jej „ukończenie”. Z różnych przyczyn nauka może być przerwana i dlatego warunkiem koniecznym zachowania prawa do renty rodzinnej nie jest ukończenie szkoły. Jednak pojęcie „nauki w szkole” nie powinno być rozumiane dowolnie. Nie można mówić o pobieraniu nauki, gdy uczeń nie podejmuje żadnych starań w kierunku przyswajania wiedzy, a status osoby uczącej się uzyskuje tylko przez „zapisanie się” do określonej szkoły. (...) system ubezpieczeń społecznych opiera się na solidarności ubezpieczonych, stąd funkcja renty rodzinnej nie jest spełniona w sytuacji formalnego „zapisania się” do jakiegokolwiek szkoły bez woli uczestniczenia w zajęciach szkolnych i przyswajania sobie wiedzy, co podlega następnie sprawdzeniu w wyniku przystąpienia do sprawdzianów, zaliczeń, egzaminów lub wykonania (napisania) prac kontrolnych, zaliczeniowych, dyplomowych itd.

W niniejszej sprawie, jak podkreślił Sąd pierwszej instancji odwołujący niewątpliwie przerwał naukę, co z resztą sam przyznał w toku postępowania przed sądem oraz w odwołaniu od zaskarżonych decyzji. Z dniem 1 marca 2018 r. utracił status słuchacza w Centrum (...). Następnie od 10 marca 2018 r. ponownie formalnie był słuchaczem Szkoły, jednak nie uczestniczył w zajęciach, co skutkowało jego skreśleniem z listy słuchaczy w dniu 31 sierpnia 2018 r.

Wobec powyższego, w ocenie Sądu Okręgowego uznać należało, że organ rentowy zasadnie uznał, że we wskazanym okresie odwołujący nie miał prawa do renty rodzinnej. Jak Sąd Okręgowy wskazał, samo formalne posiadanie statusu słuchacza w sytuacji 0% frekwencji, a w konsekwencji niezaliczenia semestru i skreślenia z listy nie wypełnia przesłanki „kontynuowania nauki a zatem nie jest wystarczające do nabycia prawa do renty.

Zgodnie z art. 138 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 tego przepisu uważa się świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących

ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania (ust. 2).

Świadczeniem nienależnym może być tylko świadczenie, wypłacone osobie, która w dniu wydania decyzji spełniała warunki pobierania świadczenia, ale później utraciła uprawnienie do jego pobierania i mimo prawidłowego pouczenia nie powiadomiła o okolicznościach pozbawiających prawa do wypłaty świadczenia, bądź osobie, która nie miała w dniu wydania decyzji prawa do świadczenia i uzyskała wypłatę świadczenia na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów, albo innego świadomego wprowadzenia organu rentowego w błąd. Istotnym elementem konstrukcyjnym pojęcia nienależnego świadczenia jest świadomość osoby, która pobrała świadczenia, co do faktu, że zostało ono jej wypłacone bez podstawy prawnej na skutek świadomego wprowadzenia w błąd organu rentowego.

Sąd Okręgowy podniósł, że zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego warunkiem uznania świadczenia za nienależnie pobrane jest pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie w czasie pobierania świadczenia powoduje jego utratę (w całości lub w części). Pouczenie o takich okolicznościach nie może odnosić się indywidualnie do pobierającego świadczenie, gdyż nie da się przewidzieć, które z różnorodnych okoliczności wystąpią u konkretnego świadczeniobiorcy. W tym sensie wystarczające jest przytoczenie przepisów określających te okoliczności. Jednakże pouczenie musi być na tyle zrozumiałe, aby pobierający świadczenie mógł je odnieść do własnej sytuacji. Ponieważ pouczenie dotyczy zmian w stanie faktycznym i prawnym w stosunku do stanu istniejącego w dacie przyznania świadczenia, pobierający świadczenie musi mieć możliwość skonfrontowania zmian, jakie zaszły w jego przypadku, z treścią pouczenia (por. Sąd Najwyższy w wyroku z 10 czerwca 2008 r., sygn. akt I UK 394/07 oraz w wyroku z 14 marca 2006 r., sygn. akt I UK 161/05).

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że roszczenie ZUS obejmuje okres od 1 marca 2008 r. do 31 sierpnia 2008 r. Bezsprzeczne jest, że 1 marca 2008 r. odwołujący został skreślony z listy słuchaczy zarówno na kierunku Opiekun medyczny i Agent celny. Od 10 marca 2018 r. ponownie został słuchaczem na kierunku Opiekun medyczny, jednak nie uczestniczył w zajęciach co potwierdza pismo ze Szkoły, jak i treść odwołania oraz zeznań M. S.. Odwołujący pobierał w tym czasie korepetycje w celu zdania matury, jednak ten fakt nie może uzasadniać uznania, że „kontynuował naukę” w rozumieniu art. 68 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, który ma zastosowanie w niniejszej sprawie z uwagi na treść art. 24 ustawy zaopatrzeniowej.

Sąd Okręgowy wskazał, że w decyzji przyznającej prawo do świadczenia odwołujący się był pouczony o obowiązku poinformowania organu rentowego o zaprzestaniu uczęszczania do szkoły przez osobę powyżej 16 lat, a także o każdej przerwie w nauce. Pomimo pouczenia nie poinformował o zmianie swojej sytuacji, twierdząc, że o konieczności powiadomienia o przerwaniu nauki dowiedział się dopiero z pisma ZER.

W ocenie Sądu pierwszej instancji odwołujący się w powyższym okresie miał tylko formalny status słuchacza, ale nie pobierał faktycznie nauki, co skutkowało dwukrotnym skreśleniem z listy słuchaczy. Mając na względzie wszystkie powyższe okoliczności Sąd I instancji uznał, że skarżący rażąco zaniedbywał swoje obowiązki słuchacza czego konsekwencją było skreślenie z listy słuchaczy, zatem pobrane za sporny okres świadczenie jest świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 138 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i jako takie podlega zwrotowi.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie § 15 ust. 2 w zw. z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieodpłatnej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. z 2016 r., poz. 1714) i zasądził od Skarbu Państwa na rzecz B. K. kwotę 135 zł tytułem zwrotu kosztów nieodpłatnej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Kwota ta stosownie do § 4 ust. 3 rozporządzenia została podwyższona o należną stawkę podatku od towarów i usług.

Od powyższego wyroku apelację wniósł odwołujący się. Zaskarżając wyrok w całości zarzucił Sądowi Okręgowemu:

1. popełnienie błędu w ustaleniach faktycznych, względnie naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. co mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, poprzez brak wszechstronnego rozważenia i bezpodstawne pominięcie faktów wynikających z zebranego materiału dowodowego, tj:

a) faktu, że odwołujący od 1 października 2018 r. jest studentem studiów inżynierskich na kierunku leśnictwo na Uniwersytecie (...), Filia w T., który to fakt wynika z zaświadczenia z 1 czerwca 2019 r. wystawionego przez ww. uczelnię;

b) faktu, że w wyniku pobieranych w okresie od 1 marca do końca sierpnia 2018 r. korepetycji z języka angielskiego i matematyki odwołujący zdał maturę, częściowo w terminie poprawkowym, dzięki czemu dostał się na studia na Uniwersytecie (...), Filia w T., na których pozostaje do dnia dzisiejszego, który to fakt wynika z zeznań odwołującego złożonych podczas rozprawy 18 sierpnia 2020 r.

- podczas gdy Sąd powinien był ustalić ww. fakty, gdyż dysponował niezbędnym w tym zakresie materiałem dowodowym, co przełożyłoby się na dokonaną oceną prawną;

2. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

a) art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że hipoteza normy zawartej w tym przepisie nie obejmuje sytuacji, w której osoba uprawniona do renty rodzinnej posiada status słuchacza (ucznia) w szkole, ale nie uczęszcza na zajęcia, gdyż pobiera korepetycje przygotowujące ją do matury lub poprawki matury, której zdanie pozwala tej osobie na dostanie się na studia, podczas gdy taka sytuacja jest objęta hipotezą normy zawartej w tym przepisie, za czym przemawia przede wszystkim jego wykładnia celowościowa;

b) art. 138 ust. 1 i 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez ich niewłaściwe zastosowanie w sytuacji, w której przepisy te w ogóle nie mogły być zastosowane z uwagi na obowiązywanie szczególnego przepisu art. 49 ust. 2 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno- Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin.

c) z daleko posuniętej ostrożności procesowej – naruszenie art. 49 ust. 2 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie za zasadne naliczenie przez organ rentowy odsetek za okres od 6 marca 2018 r. do 30 listopada 2018 r., podczas gdy jeżeli uznać, że pobrana przez odwołującego się policyjna renta rodzinna w okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. stanowi nienależne świadczenie, wymagalność tego świadczenia nastąpiła dopiero z dniem doręczenia odwołującemu się decyzji 2, w związku z czym naliczenie przez organ odsetek było bezzasadne.

W związku z powyższymi zarzutami odwołujący się wniósł o zmianę wyroku poprzez uwzględnienie odwołania od obu zaskarżonych decyzji i zmianę Decyzji 1 w ten sposób, że Sąd stwierdzi, że odwołującemu przysługiwało prawo do policyjnej renty rodzinnej po zmarłym S. S. w okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. oraz zmianę decyzji 2 w ten sposób, że Sąd stwierdzi, że odwołujący w okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. nie pobrał nienależnego świadczenia z tytułu policyjnej renty rodzinnej i nie zobowiąże go do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w łącznej kwocie 13.947,30 zł wraz z odsetkami w wysokości 516,24 zł. Nadto odwołujący się wniósł o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego od organu rentowego na rzecz odwołującego się według norm przepisanych, a także o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Oświadczył, że koszty udzielenia pomocy prawnej jz urzędu nie zostały opłacone ani w całości, ani w części.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Apelacja jest zasadna w części dotyczącej obowiązku zapłaty odsetek za okres od 6 marca 2018 r. do 30 listopada 2018 r. i w tym zakresie zasługiwała na uwzględnienie, co doprowadziło do zmiany zaskarżonego wyroku w pkt. 1 i poprzedzającej go decyzji organu rentowego z 30 listopada 2018 r. W pozostałej części apelacja jako bezzasadna podlegała oddaleniu.

Sąd pierwszej instancji przeprowadził w sposób prawidłowy postępowanie dowodowe i na podstawie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego poczynił trafne ustalenia. Sąd Apelacyjny podziela te ustalenia a zatem nie zachodzi potrzeba szczegółowego ich powtarzania stosownie do art. 387 § 2¹ k.p.c. Sąd pierwszej instancji poddał ustalony stan faktyczny poprawnej ocenie prawnej i wyprowadził właściwe wnioski, które również Sąd Apelacyjny podziela w zakresie ustalenia braku uprawnień odwołującego się do policyjnej renty rodzinnej w spornym okresie i obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

Wobec zawarcia w apelacji zarzutu naruszenia przepisów prawa procesowego, Sąd Apelacyjny w pierwszej kolejności poddał ten zarzut ocenie pod kątem zasadności, bowiem dopiero skontrolowanie poprawności ustalenia stanu faktycznego pozwala ocenić prawidłowość zastosowania prawa materialnego.

Sąd Apelacyjny nie podziela zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., gdyż zgodnie z dominującymi poglądami prezentowanymi w orzecznictwie, do naruszenia tego przepisu dochodzi wówczas, gdy strona apelująca wykaże Sądowi pierwszej instancji uchybienie podstawowym regułom służącym ocenie wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów, tj. regułom logicznego myślenia, zasadzie doświadczenia życiowego i właściwego kojarzenia faktów, co w niniejszej sprawie nie miało miejsca, gdyż w apelacji zaprezentowana została jedynie odmienna, subiektywna ocena stanu faktycznego sprawy. Zgodnie z dominującym w orzecznictwie poglądem zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie może polegać na zaprezentowaniu własnych, korzystnych dla skarżącego ustaleń faktycznych, a tym samym korzystnej dla niego oceny materiału dowodowego (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2002 r., sygn. akt II CKN 572/99, LEX nr 53136). W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy prawidłowo ocenił cały materiał dowodowy zebrany w sprawie, nie przekraczając granic swobodnej oceny dowodów w rozumieniu art. 233 § 1 k.p.c. Stan faktyczny sprawy ustalony przez Sąd Okręgowy jest prawidłowy.

Odnosząc się do zarzutu apelującego, dotyczącego bezpodstawnego pominięcia przez Sąd I instancji faktu, że odwołujący od 1 października 2018 r. jest studentem studiów inżynierskich na kierunku leśnictwo na Uniwersytecie (...), co zostało potwierdzone zaświadczeniem z 1 czerwca 2019 r. wystawionym przez uczelnię, Sąd Apelacyjny uznaje go za bezzasadny.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych ma charakter odwoławczy i kontrolny. Przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza decyzja organu rentowego, od której wniesiono odwołanie i tylko w tym zakresie podlega ona kontroli sądu zarówno pod względem jej formalnej poprawności, jak i merytorycznej zasadności. W konsekwencji należy więc stwierdzić, że przedmiot sporu sądowego musi mieścić się w zakresie przedmiotowym decyzji organu rentowego. Sąd nie może bowiem zastępować w rozstrzyganiu kwestii ubezpieczeniowych niejako za organ rentowy (z jego pominięciem). Sąd nie może rozstrzygać o czymś, o czym organ rentowy nie decydował (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2007 r., I UK 371/16).

Zaskarżona decyzja z dnia 22 listopada 2018 r., którą organ rentowy stwierdził, że odwołujący się nie ma uprawnień do policyjnej renty inwalidzkiej po zmarłym ojcu dotyczy okresu od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. Zatem istotę sporu w niniejszej sprawie stanowiło pobieranie nauki przez odwołującego wyłącznie w okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. Okoliczność rozpoczęcia od 1 października 2018 r. przez odwołującego się studiów na Uniwersytecie (...) nie ma wpływu na ustalenie w okolicznościach faktycznych ustalonych przez Sąd I instancji, że pobrana renta od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. była świadczeniem nienależnie pobranym przez odwołującego się albowiem wykracza poza przedmiot zaskarżonej decyzji. Zatem twierdzenie odwołującego się, że 1 października 2018 r. posiadał

status studenta, a w związku z tym pozostawał uprawniony do pobierania renty rodzinnej nie ma wpływu na ocenę przedmiotu sporu i wykracza poza ramy niniejszego postępowania.

Za bezzasadny należy uznać zarzut dotyczący pominięcia przez Sąd Okręgowy faktu, że odwołujący się w okresie od 1 marca do końca sierpnia 2018 r. pobierał korepetycje, dzięki którym zdał maturę i w rezultacie rozpoczął studia. Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku odniósł się do powyższego faktu trafnie uznając, że „sam fakt pobierania przez odwołującego się korepetycji w celu zdania matury, nie może uzasadniać uznania, że kontynuował on naukę w rozumieniu art. 68 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, który ma zastosowanie w niniejszej sprawie z uwagi na treść art. 24 ustawy zaopatrzeniowej”. Powyższa ocena Sądu pierwszej instancji zdaniem Sądu Apelacyjnego zasługuje na aprobatę.

W ocenie Sądu Apelacyjnego chybiony jest zarzut naruszenia przepisów prawa materialnego. W przedmiotowej sprawie sporną pozostaje kwestia czy renta rodzinna pobrana przez M. S. w okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. była świadczeniem nienależnym, a w związku z tym, czy odwołujący się jest obowiązany do jej zwrotu.

Odwołujący się podnosił, że Sąd Okręgowy naruszył przepis art. 68 ust. 1 pkt. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS poprzez jego błędna wykładnię i przyjęcie, że nie ma on zastosowania w sytuacji, gdy osoba uprawniona do renty rodzinnej posiada status ucznia w szkole, ale nie uczęszcza na zajęcia z powodu pobierania korepetycji przygotowujących do matury.

W myśl powyższego przepisu dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia. W tym miejscu wskazać należy, że wbrew twierdzeniom odwołującego się, samo zapisanie się do szkoły i posiadanie statusu ucznia nie wystarcza do uznania, że został spełniony warunek konieczny do uzyskania renty rodzinnej. Powyższe stanowisko jest ugruntowane także w orzecznictwie Sądu Najwyższego. I tak wskazać należy, że wykładnia językowa art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) nie prowadzi do wniosku jakoby wystarczającą przesłanką prawa do renty rodzinnej dla dziecka w wieku powyżej 16 lat było formalne posiadanie statusu ucznia. Wręcz odwrotnie, „ukończeniem nauki w szkole” w rozumieniu tego przepisu jest uczęszczanie do szkoły i faktyczne realizowanie jej programu (choćby z negatywnymi rezultatami), a więc kształcenie się. Możliwe są jednak przerwy w nauce (rozszerzająca wykładnia funkcjonalna przepisu), nawet powodujące czasową utratę statusu ucznia w danej szkole, ale o charakterze przejściowym, wywołane nadzwyczajnymi i obiektywnymi przyczynami. Nie można natomiast mówić o pobieraniu nauki („kończeniu nauki w szkole”), gdy uczeń nie wykonuje żadnych czynności polegających na kształceniu się, a zapisanie się do szkoły (uzyskanie statusu ucznia) ma wyłącznie charakter formalny, zwłaszcza gdy ma celu tylko zachowanie prawa do renty rodzinnej (wyrok Sądu Najwyższego z 24 lipca 2013 r. I UK 32/13). Samo zapisanie się do szkoły pomaturalnej nie jest wystarczające do uzyskania prawa do renty rodzinnej, jeśli ubezpieczony nie realizuje obowiązków ucznia. Pojęcie nauki w szkole nie powinno być rozumiane dowolnie. Nie można mówić o pobieraniu nauki, gdy uczeń nie podejmuje żadnych starań w kierunku przyswajania wiedzy, a status osoby uczącej uzyskuje jedynie przez zapisanie się do określonej szkoły (wyrok Sadu Najwyższego z 3 września 2103 r., I UK 85/13).

Zważywszy na powyższe, w ocenie Sądu Apelacyjnego na aprobatę zasługuje stanowisko Sądu pierwszej instancji, który uznał, iż, odwołujący się nie był uprawniony do renty rodzinnej w okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. Jak wynika bowiem z całości materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie M. S. w okresie objętym zaskarżoną decyzją nie „uczęszczał do szkoły” w rozumieniu art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Trafnie wskazał Sąd pierwszej instancji, że sam odwołujący się już w odwołaniu od decyzji z 22 listopada 2018 r. podniósł, że przerwał naukę w szkole, w celu pobierania korepetycji. Również w trakcie postępowania przed Sądem odwołujący się oświadczył, że wobec niedopuszczenia go do matury, pod koniec roku szkolonego 2017/2018 przerwał naukę i zapisał się do Szkoły (...) i nie przeszedł na drugi semestr. W okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. pobierał korepetycje z języka angielskiego i matematyki (wyjaśnienia na rozprawie 18 sierpnia 2020 r.k. 60 a. s.). Ponadto, jak ustalił Sąd I instancji 1 marca 2018 r. odwołujący się został skreślony z listy studentów na obu kierunkach

realizowanych w Szkole (...), i pomimo, że od 10 marca 2018 r. był słuchaczem na kierunku Opiekun medyczny to został skreślony z listy słuchaczy 31 sierpnia 2018 r. z uwagi na frekwencję 0%.

Tym samym uznać należy, że odwołujący się w okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. nie spełniał przesłanek uprawniających go do pobierania renty rodzinnej. Dlatego uznać należy, że zaskarżona decyzja z 22 listopada 2018 r. odpowiada prawu i jest adekwatna do ustaleń poczynionych w oparciu o przedłożone przez odwołującego i zebrane przez organ rentowy dokumenty.

Zgodnie z art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS osoba, która nienależnie pobrała świadczenia jest obowiązana do ich zwrotu. Zgodnie z ust. 2 pkt 1 przytoczonego przepisu za nienależnie pobrane świadczenia uważa się świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

Zważywszy na powyższe i wobec tego, że odwołujący się w okresie objętym zaskarżoną decyzją nie „kontynuował nauki” w rozumieniu art. 68 ust. 1 pkt. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, Sąd Apelacyjny za bezzasadny uznał zarzut naruszenia Sąd I instancji powyższych przepisów. Zasadnie bowiem uznał Sąd I instancji, że świadczenie pobrane przez odwołującego się za okres od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. jest świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS i jako takie podlega zwrotowi.

Sąd Apelacyjny za uzasadniony natomiast uznał zarzut dotyczący braku podstaw do zapłaty odsetek od nienależnie pobranego świadczenia od daty wskazanej w zaskarżonej decyzji. Sąd odwoławczy aprobeuje stanowisko odwołującego się, że nienależnie pobrane świadczenie za okres od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. stało się wymagalne dopiero z chwilą doręczenia odwołującemu się decyzji organu rentowego stwierdzającej, że w okresie od 1 marca 2018 r. do 31 sierpnia 2018 r. M. S. pobrał nienależne świadczenia w wysokości 13.947,30 zł z tytułu policyjnej renty rodzinnej i zobowiązującej go do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń wraz z odsetkami.

Wskazać należy, że zwrot nienależnie pobranych świadczeń wraz z odsetkami następuje w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego stosownie do art. 84 ust. 1 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Z powyższego wynika, że organ rentowy jest uprawniony do żądania odsetek dopiero od dnia doręczenia decyzji nakładającej obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, co w niniejszej sprawie miało miejsce 30 listopada 2018 r. Dopiero bowiem po tej dacie można przyjąć, że odwołujący się pozostaje w zwłoce ze spełnieniem świadczenia (vide: Sąd Najwyższy w wyroku z 16 grudnia 2008 r. I UK 154/08)

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. w związku z 477¹⁴ § 2 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego z 30 listopada 2018 r. i ustalił, że M. S. nie ma obowiązku zapłaty odsetek za okres od 6 marca 2018 r. do 30 listopada 2018 r. w kwocie 516,24 zł (pkt 2) i oddalił apelację w pozostałej części na podstawie art. 385 k.p.c. (pkt 3).

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika z urzędu ustanowionego dla odwołującego się Sąd Apelacyjny, orzekł na podstawie § 16 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2015 r., poz. 1801) w brzmieniu obowiązującym w dniu wniesienia apelacji. Zgodnie z § 4 ust. 3 rozporządzenia przyznana należność została podwyższona o należną stawkę podatku od towarów i usług (pkt 4).

Na podstawie art. 350 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny sprostował oczywistą niedokładność w komparycji zaskarżonego wyroku w zakresie określenia przedmiotu sporu w ten sposób, że po słowach „o prawo do policyjnej renty rodzinnej” wpisuje się „i zwrot nienależnie pobranego świadczenia” (pkt 1).

Bożena Lasota Anna Michalik Dorota Szarek